

Metsäenergia, metsiin ja puun käyttöön kohdistuva politiikka sekä koherenssi ilmastonäkökulmasta 7.12.2011: Tiivistelmä työpajan keskusteluista

Suomen ympäristökeskus (SYKE) ja Metsäntutkimuslaitos (Metla) järjestivät Ilmastopolitiikan ja muun yhteiskuntapolitiikan koherenssi (Ilpokohe) -hankkeen osana keskustelevan työpajan metsäbioenergian parissa toimiville sidosryhmille. Työpajan tavoitteena oli keskustella metsäbioenergiaan, muuhun metsien ja puun käyttöön, sekä ilmastomuutokseen liittyvien politiikkojen koherenssiongelmissa ja miten synergiaa näiden välillä voitaisiin lisätä. Työpajaan osallistui noin 15 henkilöä valtionhallinnosta, teollisuudesta, ympäristöjärjestöistä, Tapiosta, MTK:sta sekä tutkimusorganisaatioista. Tiivistelmä työpajan keskusteluista kattaa alustusesitykset, yleisen keskustelun sekä ohjatut ryhmäkeskustelut kolmessa eri ryhmässä, johon osallistujat jaettiin sattumanvaraisesti. Tiivistelmä ei edusta osallistujien yhteistä näkemystä, vaan kartoittaa työpajassa käytyjä keskusteluja eri näkökulmista.

Metsän kilpailevat käyttötarkoitukset ja synergiaedut – tarve systeemiajattelulle sekä metsäbioenergiatyyppeiden erillistarkasteluille

Alustuksessa esiin tuodut Ilpokohe-hankkeen alustavat tulokset viittasivat siihen, että paikallisten energiatoimijoiden, kuten energianeuvojien ja lämpöyrittäjien, näkökulmasta metsäbioenergian tuotanto ja käyttö on pääosin hyvä metsäresurssin käyttömuoto. Se tukee talousmetsän kasvua ja sopii hyvin lisäelinkeinoksi maaseudulle. Työpajan keskusteluissa tuli kuitenkin myös esiin muita, laajempaa tarkastelua vaativia näkökulmia, joiden yhteydessä nähtiin tärkeäksi keskustelut siitä, miten arvotetaan eri asioita ja miten eturistiriidat sovitetään eri käyttäjien välillä.

Yhdessä keskusteluryhmässä konfliktit puun ja metsien käytön eri käyttötarkoitusten välillä koettiin ilmeisinä. Keskeisenä ongelmana esiin nousi ympäristökysymysten ja bioenergian käytön lisäämisen välinen ristiriita, joka näkyy osin myös siinä, että uusiutuvan energian käytön lisäämisestä on tullut jollain tasolla itseisarvo, jonka varsinaisista päästövähennyksistä ei välttämättä tarvitse edes keskustella. Lisäksi puun eri käyttömuotojen välillä on jännitettä metsäteollisuuden ja muun käytön välillä.

Yleisesti keskusteluissa nähtiin, että bioenergian käyttöä tulisi tarkastella enemmän systeemitasolla, jolloin otetaan huomioon useat eri biomassaresurssit – ei vain metsäbioenergia – sekä vaihtoehtoisia tapoja käyttää biomassaresursseja. Energian lisäksi metsäbiomassalla on käyttöä mm. rakentamisessa sekä erilaisissa ligniinipohjaisissa tuotteissa. Tämänhetkisessä tilanteessa, jossa metsäbiomassan tulevia käyttökohteita ei vielä tiedetä, voisi olla hyvä välttää biomassan käytön lukitsemista suurilla investoinneilla pitkälle tulevaisuuteen, ja käyttää mieluummin kevyempiä siirtymäkauden ratkaisuja.

Keskustelujen perusteella erityyppisten metsäenergiatyyppien erottamiseen tulisi myös kiinnittää paremmin huomiota, sillä niiden käyttöketjut, hyväksyttävyyden metsänomistajien ja muiden sidosryhmien keskuudessa, sekä ilmasto- ja ympäristövaikutukset ovat osin erilaisia. Nuorten metsien hoidosta saatavaa raaka-ainetta käytetään pääosin pienemmän mittakaavan energialaitoksissa, kun taas suuremmat laitokset käyttävät lähinnä päätehakkuiden yhteydessä syntyviä hakkuutähteitä ja kantoja. Nuorten metsien hoidosta saatavaan polttoaineeseen suhtaudutaan yleensä positiivisesti ja sen käytön vaikutuksia metsäluonnolle pidetään pieninä, kun taas kantojen ja hakkuutähteiden käytölle on selkeää vastustusta.

Keskeinen jännite tunnistettiin liittyen metsäteollisuuden määräävään asemaan puukaupassa. Yhden näkökulman mukaan, kun puuta myydään pystykaupalla, teollisuus saa ainespuun käyttäjänä etulyöntiaseman myös muiden puutavaralajien hankintaan Tämä hankaloittaa energiapuun saatavuutta markkinoilta niin kaupunkivoimalaitosten kuin pienten toimijoidenkin näkökulmasta. Ratkaisuna voisi miettiä uutta kaupankäyntimallia, joka samalla edistäisi energiapuun käyttöä. Mahdollisina vaihtoehtoina esiin nousi eri puutavaralajien, jopa leimikoiden, hintojen tilastoinnin kehittäminen ja korjuupalveluiden kehittäminen. Lisäksi pohdittiin hiilen sidontapalveluita ja markkinoiden kehittämistä niille, mikä vahvistaisi paremmin päästöjen vähentämistä.

Työpajan perusteella sekä metsien käyttöä että biomassaan perustuvia järjestelmiä olisi hyvä pyrkiä tarkastelemaan kokonaisuutena, jossa otettaisiin huomioon metsien ja biomassan monipuolinen hyödyntäminen, tuotantoketjujen elinkaarivaikutukset, sekä toiminnan taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen kestävyys. Elinkaaritarkasteluissa tosin todettiin vaikeudeksi systeemirajojen asettaminen. Globaalit bioenergiavarat ovat olennaiset, sillä EU:n omat bioenergiavarat eivät riitä tavoitteiden saavuttamiseen.

Keskeisimmät politiikkajännitteet – monitasohallinta, materiaalitehokkuus ja kestävyyskriteerit

Työpajan alustusesitysten perusteella keskeisimmät metsien käyttöön vaikuttavat valtionhallinnon strategiat ovat Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia, Kansallinen metsäohjelma, Luonnonvarastrategia sekä Metso-ohjelma. Lisäksi valtionalousarvioesityksillä on merkittävä metsien käyttöön vaikuttava rooli yhteiskunnallisten vaikuttavuustavoitteiden sekä määrärahojen asettamisen kautta. Metsäbioenergian tuotantoon ja käyttöön liittyvä politiikka on selvästi lisääntynyt viime vuosina sekä määrärahojen lisäysten että liikenteen biopolttoaineen jakeluvaihteen kautta. Yhtäältä, metsäpolitiikka näyttää eri poliittisia tavoitteita yhdistävänä alueena. Metsäpolitiikan ydinajatus teollisuuden puunsaannin turvaamisesta on pysynyt vuosien saatossa samana, mutta viime vuosikymmeninä siihen on lisätty monikäyttöön ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen liittyviä tavoitteita. Toisaalta, metsäpolitiikan perimmäinen tarkoitus on pitkälti ollut ainespuun tuotannon ja käytön edistäminen, ja luonnon monimuotoisuuden suojelun tarve on edelleen akuutti varsinkin Etelä-Suomessa.

Kansallisen tason lisäksi keskusteluissa esiin nousivat globaalien ja paikallisten tasojen merkitys. Suomen metsäbioenergian käyttö on vahvasti sidoksissa, yhtäältä, EU-tason poliittiseen ohjaukseen ja, toisaalta, myös biomassavarojen globaaliin hyödyntämiseen. Myös monet yritykset toimivat globaalissa ympäristössä. Täten Suomessa tehtävät päätökset eivät riipu vain kotimaisista asioista. Toisaalta taas, esimerkiksi lämpörittäjäyhtä vaikeuttaviksi tekijöiksi koettiin mm. sen riippuvuus kuntapäätöksenteosta ja kuntien investointihaluista sekä neuvonnan saatavuus, joka on riippuvainen esimerkiksi yksittäisten metsänhoitoyhdistysten ja metsäkeskusten kiinnostuksesta asiaan. Tämä asettaa eri puolilla asuvat toimijat eriarvoiseen asemaan. Yhden ryhmän keskusteluissa kaivattiin tarkempaa aluetason ohjeistusta kansallisen metsäohjelman puitteissa, toiminnan jalkauttamista nimeämällä alueelliset vastuuhenkilöt, sekä minimikriteerien asettamisen alueellisille metsäkeskuksille linjan yhtenäistämiseksi.

Keskusteluissa tuli esiin, että materiaalitehokkuustavoitteisiin voisi kiinnittää huomiota myös puun käytössä ja miettiä vaihtoehtoja ilmasto- ja energiatavoitteiden täyttämiseen. Bioenergian käytön lisäämisen ei pitäisi olla automaatti. EU:n tasolla on jo kiinnitetty resurssien tehokkaaseen käyttöön huomiota, ja sieltä on tulossa ohjeistusta tähän suuntaan, mikä voi toimia luonnonvarojen käytön pohjana. Keskusteluissa esiin nousi myös ajatus puun kiertoajan pidentämisestä hiilen sitomisen keinona.

